

САНА

ОЛОХ

ЧУРАЛЧЫ
УЛУУС
ХААМЫТА

ХААМЫТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 25 (8134) ☆ 1997 снл кулун тутар 4 күнү Олтуоруньук ☆ Санага — 1084 солк.

САХА СИРИГЭР БУРДУГУ ҮҮННЭРИИ 325 СЫЛЫГАР

КЫАХТАРБЫТЫН СИТЭ ТУҢАММАПЫТ

Билигин хаймаппыт корреспондент Холтодо Дирингэр олоор Егор Григорьевич Родионовы кытта нэпсэтинэ сырытта. Кинилэр нэбиллэк бири ытык-мааны маллара, өлөрдөхтөр, саянвэрдөөхтөр. Билигин сизиринэ сүөһү-ас ииттэн бочуоттаах сыныаланта өлөрдөхтөр даҕаны нэбиллэхтэрин олоор, ытыктар араас общественнай дыһаалларга мэлдьи күүс-көмө буолаллар, ытыктарга үтүөкүннээх сүбэлиттэр.

Егор Григорьевич механизатордара, бэлэмниги Дьокүүскайдаары үчүлүсүнэ 1953 сыллаахха бүтүрбүтэ. Ол кэиниттэн төрөөбүт өрөйуонугар МТС-ка хас да сыл транкториһынан үтүө суоһаахтык үлэ-лэбүтэ. Оччотооҕу бытархай колхозтарга сиргэ өлөрдөхтөр, саяскы ыһыккы ытыктар, күһүн туорахтаах культуралар хомуурдарыгар төһүү күүһүнэн буолаллар. Сайынны ыраас паарм көтөдүүтэ, күһүн хадымалы хорутууга ханна мыталларыннан сарсыарда эрдэллэлэрин, кэһэтин хойутууларын аахсыбакка үлэллэлэрэ. Колхозтаахтарга техника күүһүн мунуутор көдүүстөөхтүк туһаныыга үтүө холобур көрдөрүлөрө. Баҕалаах ытыктарга бөлө-лөргөр көмөлөһөөччүлүн ылаһар, тиһир көлө муоһатын тутарга сылайбакка, салгыбакка үөрэтэллэр.

Онтон 1956 сыллаахха трактордара, тыа хаһаайыстыбатын холбоонор массыналарга колхозтарга биэртэлээбиттэрэ. Онон механизатордар ким хантан сылдыарынан төрөөбүт нэбиллэхтэрин тарҕаһыттар. Ол туһунан Егор Григорьевич мааны кэпсир:

—Төрөөбүт. Масдьахсир. «Сардына» колхозка тийбитим. Тийгэрбин кытта туорахтаах культуралары үүннэрингэ анаабыттар. Оччолорго агрономунан Татьяна Александровна Стручкова үлэлтирэ. Саяскы ыһыккы ытыккы, күһүнгү хомуурга бастыааннай кыттыккы ыларым таһынан эрдэтээни паары көтөдүүтэ, хадымалы хорутууга кыһыны бааһыналарга ноһуому ыһыларгэ сылдыарым. Үүнүүнү да ытыккыт куһаҕана суоҕа. Онтон агрономунан Петр Петрович Васильев кэлбитэ. Кинилик бэрт уһунуу сыралыан үлэстээбитим. Ити кэиниттэ бөдөһүбүт Эриэнэ Эриэтин аатынан колхозка тракторнай биригээдэ биригээһининэ анаабыттар. Сиппаас чаастары Чурапчыга киирэн МТС-ка өлөртөрбүт, уматыккытын таһынарбыт. Быһата, үлэбит олус үгүһэ. Кэлин үрдүк үүнүү эвентун эвентуула буолбутум. Евдокия Ивановна Александрова (кэлин Коркина) агрономуур кэминэр элчэ сортоҕа нэпсэтинэ дыһимини ыһа сылдыбыппыт. Үүнүү да баһархай этэ. Холобур, Уйбаанан чараныттан гектарытан 30-туу центнери ыһыппыт, атын да бааһыналарбыт үрдүк үүнүүнү биэрбиттэрэ. Ол эрэри оччолорго бурдукка суолта барыллэбит буолар. Онон үгүс бааһыналарбытын өттүү хомууарбыт, онтукабыт сүөһүтэ барара. Онуоха абын оччолорго манхаһайдар, сарайдар суохтара.

Аны Василий Петрович Чичигинаров агрономуур сылдыарыгар өбүс сэмэтин атын сиртэн атылаһан аҕалан үүннөрбүппит. Ол сым олус өлгөмнүк үүмүтэ, ыһык көстүбэт тына өрө аспыта. Ону эмиз өттүү хомуйтарбыттар. Сотору икки хонуулаах севосборонка киирбүппит. Онон эбиэспит, атын да культураларбыт өссө сытайа үүнэр буолбуттара. Ол эрэрт оччолорго собурууттан кэлэр бэлэм бурдукку сипр буоламмыт, колхозлут да, кэлин совхозлут да салалталара туорахтаах культуралары үүннэрингэ суолтаны биэрбэт этилэр. Аны ити сылларга сүөһү аһымын бааһынаттан ыһыккы политика нүүсү турбута. Оччолорго үрдүк үүнүү эвентун бурдукку үүннэрээччилэрэ илгэ бириэмэбитин тарҕаһабыт. Улэлиирбит. Быйыл Саха сиригэр бурдукку үүннэриннэ дырыктаммыппыт 325 сыла туоларынан нэбэстээн, урут хайдах үлэстээбититин толкуйдаан, ригтэ санаан көрдөхпүтүнэ, үчүгэйдик аттаран таба

дыһааннахпыткына, билигин да усулуобуйабытыгар бурдукку өлгөмнүк үүннэрингэ сөп эбит дээн санаада кэлэди. Билигин рынок сыһыаннаһымыларын олуклут ордук мараабыт, атын уобаластартан бурдук тааллан кэлнэ кытааппыт бириэмэтигэр бу бопсурооска сүрүн болломтобутун уурабыт уолдаспыт курдук. Вэйбэит бурдуктан хааччыныыга дыһы-нээхтик кыһаллар буоллаһытына, үөһэ атыталаа-быт үтүөнүннээх агрономдар баһа омытара сүрүн тарҕаһыан буолуохтарын сөп этэ дээн санымын. Онон улууспут дыһаалтата туорахтаах культуралары үүннэрин бопсуроһун дыһынахтык сөргүтэригэр оһуоха таба суолу-ниһи тобулан, кылаабынайа, тарҕаһыны кыһа-хото тутан сыйыһынарарыгар баҕабын төрдөбүт.

Сааһын тухары тракторын муоһатын ыһыккытатах, туорахтаах культуралары үүннэрингэ олоһун үтүө кэминэригэ иһаабыт омыттаах механизатор кэпсэинэ. Баҕа санаата итинник. Егор Григорьевич колхозугар кэлин сөхкөһүгэр тугу-тугу үлэстээбэтэ баарай. Сайынны сүөһү аһымын бэлэмнээһингэ күһүн хаар түһүөр-дириг түбүгүрүрө, ыһыккы фермаларга от тийгэһинэ, туугу маһык таһыта, бааһыналарга, собуруот сирдэригэр ноһуому ыһыларым, ыһаах үрэх бастарыттан, атын улуустартан сүөһүгэ дороххой аһымын аҕалым кини үрдүк арҕаһыттан эмиз түс-пэт этилэр. Олорго барытыгар уопсай итириэһин үрдүктүн тутар Егор Григорьевич бири тылы утары эппэки сөбүлэһэрэ уонна соруудаһын үтүө суо-бастаахтык толорорго. Кинини үксүн суһал наадаларга мыталлара. Фермаларга сүөһүлэр аһаабакка ма-ныраһа турдаһтарына, Егор Родионов сарсыарда дьон туруутта хас эмэ көстөөх сиртан от тийгэһи аҕа-лан үгүс ыһыккыты, сүөһү көрөөччүгү үөрдүбүт буолуохтаах. Ол эрэ буолуо дуо, хас быстарбыт, кыаммат маллар көрдөһөннөр өттүк мастарын, муу-тарын тийгэригэригэр ааһан ситэр, буна, уустук буолуо. Аны Егор Григорьевич ити «ойоһос» үлэ-лэрин колхоз, совхоз уопсай итириэстэригэр оһуута суох тына толорорун үгүстэр баһыттыллар. Ол да иһин дьон ытыктабытынан, убаастабын ыһаан күн бү-түнүгэр дириг сирдээхтик туһанар.

Биригэ үөһэстэбит, үлэстээбит доһотторо Егор Гри-горьевич олус сүрэхтээһин, дуулаба үлэһитин, ту-руоруммүт соруун толорон тэйэр үтүө үгэстээһин, кини быһытынан сымнааһын-сытыарытын, бэйэ-тин кииргэһэр-арбанар дэһин олох сөбүлэстэтин, ыраас-сырдык дуулааһын, тус бэйэлэргэ уонна биригэ үлэлиир табаарыстарыгар ирдэбиллээһин тус-тарынан үгүһү нэпсиклэрин истэбит. Ону дыһаан түбүктээх үлэһиттэн быһы булаан биригэ эмэ олохтоох кулуупка спортивнай күрэхтэһинилэри, араас ооньуу-ну-көрү көрө тийгэһинэ, дыһо-сэргэтэ үөһэ-кото көрсөллөрө, истинник кэпсэтэллэрэ толору көрөһи-лэр.

Кини билигин улууска бурдукку үүннэрэр кыах толору баарын туһунан этэр. Ол тынан баран, урук-ку бөдөһ хаһаайыстыбалар ыһылаһылар, тарҕаһын бопсуроһа уус-түгүрбүтүттан, баар кыахтар ситэ ту-һаныккылаттарыттан дириг санаада түһэр. Хайма-тарга кооперациялаһы туһунан суруйалларын ула-ханык сөһүрө саныыр эбит. Онон улуус бааһынай хаһаайыстыбаларын ассоциацияларын салайааччыла-ра түжсэһэр, сүбэлэһиннэр сөһөөх суолу тобула-ларга сирдэһэрбит. Онооһор билэр биригэһиннэ ха-һаайыстыбалар эмэ суһаан буут да сирэ буоллар хорутан бурдукку ыһыналарын аһаан аһарар.

Сааһын тухары үлэһит аһыны билдөтөх сир оҕо-то сөһөөх санааны этэр дээн түмүккэ кэллэбит. Бу бопсуроһу улуус дыһаалтата, тыа хаһаайыстыбатын управлениета, нэбиллэхтэр дыһаалтатын, баһы-ныктары үөһэ көрөллөрүгэр уонна сөһөөх баһа-рынын ыһыналарарыгар баҕарабыт.

СОҢУННАР

РЕСПУБЛИКА ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНИИ
СЕКРЕТАРИАТА ТЭРИЛИННЭ

СР вице-президенин Конституциянан көрүлүбүт бодомуочуһатын олоххо кылларар туһугар С. Боми-сов дыһаалыан Валерий Петрович Мекумянов сала-һааччылаах вице-президент секретариата тэрилиннэ. Кини солбуһааччылар аһанылар. Итин таһынан СР вице-президенин көмөлөһөөччүлэрин бөлөҕө эмиз тэрилиннэ.

САХА СИРИН УОННА БАШКОРТОСТАН
СИБЭЭСТЭРЭ БӨБӨРГҮҮР

Олуһуу ортоугар Саха Республикатын уонна Башкортостан Республикатын Правительстволара 1997—2000 сс. экономической хардарыта сыһыан-наһы туһунан сөбүлэһини илин баттаатылар.

Өрүттэр хаһаайыстыбаннай субъектар иһин арды-ларыгар сана баһааччы сибээһин олохтуур уонна урук-ку сибээһин диригтэр, кыттыгас предпринималары тарҕаһар санаалаахтары билдэридилэр. Республика-лар бэйэлэрин сирдэригэр уоттарыгар аһы-арҕаһын бэрэстэбиһитиһилэрин аһарга уонна таһаарыт таһыны хааччыларга кэпсэттилэр. Айылга нэдээтэ уонна араас саахалланын таһыстаһына бөһө-бөһө-ригэр суһаллык көмөлөһүгэргэ эбэһиннэстэннилэр.

ХАМНАС ХАРЧЫТЫН БААННАР ЭРГИТЭЛЛЭР

Республика прокуратуратын үлэһиттэрин санаа-ларынан, республикада бюджет эйгэтигэр үлэлиир үчүүтэллэр, арастар уо.д.а. хамнастарын толүүргэ харчы суох дьон тарҕаһыт санаа олоһо суох. Кэ-тээн көрүү органнара харчыны бары таһымаах бюджетта төлөбүрү кэмингэр өһөрбөт коммерческай бааннар эргитэллэр дээн бигэртэтэллэр.

Быһыраан республика уонна Дьокүүскай нолу-гун инспекциялара коммерческай бааннар предпринималар кылларбит дохуоттары баһалара эргиттэ 4127 түбэлтэлэрин арыһыттар. Кинилэргэ 155 млрд солк ыстараан түһэриллибитэ.

Олуһуу эргэтигэр буолуохтаах банкирдары кытта сүбэ муһуһаах ити туһунан кытаанах нэпэһин буо-луоҕа.

ТЫА СИРИН ХАС БИИРДИИ БЫЛА
СЫЛГЫЛААХ БУОЛУОХТААХ

Республикада сылгы аһсаанын элбэтэр иһин ту-руорсар дьон итинни санааны эппиттэрэ быдан-наата. Урут хас биригэһи саха орто ылаа көлүүр ит-тээх уонна төрүүр биэлээх буолар. Онтон быһа-майгы уларыһыта.

Билигин тыа сирин хас биригэһи ылаа сылгылаах буолуохтаах дээн санаар дьон аһсаана элбээн эрэр. Холобур, 1996 сылга Ньурба улууһугар хас биэс дьон көргөһүтэ үс сылгы баар. Манна Октябрына? нэбиллэк саамай элбэх сылгылаах, аһыс ылаа алт сылгы баар. Ол эрэри аһыдык тийгэбит буолан, сылгы аһсаана аһыһар. Ордук ити коллективнай предпринималарга сыһыаннаах. 1995 сылга өлөр сылгытара 2000 төбөнөн аһыһаата, оттон биригэ-һин ылааһа—500 төбөнөн.

АММАЛАР КӨҮЛЭЭҺИННЭРЭ.

АММА. Кэһини сылларга улуус дыһаалтатын кадрга управлениетын үлэһиттэрэ тыа сиригэр үр-дүк квалификациялаах специалистары бэлэмнээһин-гэ улахан болломтолорун уура буолулар. Ол кур-дук, быһырыны улуус уонна Саха госуниверситетын салалталара биригэ үлэстээһин туһунан сөбүлэһин түһэриһиттэрэ.

Соторуааһыта СГУ мединститутун кытта эмиз итинни сөбүлэһин түһэриһиннэ. Бу сөбүлэһин, туох-ханын иһиннэ, институт научнай ыларын уон-на улуус доруобуйа харыстабылын үчүрүдүһү-лэрин материалнай-техническай кыаһын ордук кө-дүүстөөхтүк туһаныыга туһуламмыт. Биллэн турар, ВУЗ улуусна үрдүн квалификациялаах медиктэри бэлэмнэргэ оруула эмиз үрдүүгө.

«АРГЫС» ХАПСАҒАЙДЫТТАРЫ ОНУУР

Кулун тутар 14—16 күнүригэр Ньурбада хапса-байга республика чемпионата буолуоҕа. Күрэхтэһин-ни тэрийэччилэртэн биригэһиннэ «Аргыс» стра-ховой компания буолар.

Хапсабай республикатааҕы федерациятын эппиэт-тир секретара Алексей Мостахов эппиттэ, кэһини кэмингэ үл-харчы суоһуттан республика чемпионат-тара сым көтө-пөтө буолаллар. Ол курдук, итинтэн сылтаан 1994 уонна 1996 сылларга чемпионат буол-батада, быйыл даҕаны ытыктар туруга суоҕа. Ха-та, «Аргыс» национальной страховой компания пре-зидент Валерий Осипов оһоон, республика күүстээх хапсабайдыттарга нүүн көрсөр ыһахтанылар.

СИЛ.

